

JOSIP FRANJO MÜCKE: PORTRET BARUNICE ELENE RAJAČIĆ

Stručni rad

UDK 75.071 Mucke, J.F.

Mr. sc. BRANKA BALEN
Galerija likovnih umjetnosti Osijek
Europske avenije 9
HR-31000 Osijek

Autorica daje prikaz do sada nepoznatog rada Josipa Franje Mücke - Portret barunice Elene Rajačić, slučajno pronađenog u privatnom vlasništvu u Osijeku.

Retrospektivna izložba Josipa Franje Mücke¹ održala se u Galeriji likovnih umjetnosti Osijek u 2000. g. Kao što često biva, dolazi do novih nalaza i otkrića nakon završetka projekta. No, kako je to uobičajena konstanta, novi nalaz predstavlja uvijek zadovoljstvo autoru, a srećom postoje mogućnosti naknadnog objavljivanja novih saznanja o pojedinom umjetniku.

Josip Franjo Mücke / 1821.-1883. / jedan je od slikara *Osječkog slikarskog kruga*² koji je u Slavoniji djelovao punih 17 godina na relaciji Vukovar, Đakovo, Osijek³. Prvi put dolazi u Slavoniju, točnije u Vukovar 1843. g. nakon netom završene Akademije u Beču⁴.

Mückeovo djelovanje u Osijeku svodi se na izradu portreta, poglavito dobro stojećih posjednika i trgovaca, ali i plemstva. On je jedini slikar iz *Osječkog slikarskog kruga* koji je uspio prodrijeti u plemićke krugove i primati od njih narudžbe⁵.

U Osijeku su nastali portreti supružnika Grossmann 1861.⁶g. Slijedeće godine 1862. radi portret dvo-

godišnjeg *Franje Krežme*⁷, osječkog virtuozu na violini. Slijede portreti supružnika *Mirka pl. Reisnera*⁸ i supruge mu *Marije rod. Mergenthaler*⁹ te portreti bračnog para *Mergenthaler; Karla*¹⁰ i supruge mu *Wilhelmine, rod. Volk*¹¹. 1863. g. nastaje portret starijeg muškarca iz obitelji *Wagner*¹². U toj godini počinje raditi za obitelj grofova Normann-Ehrenfels iz Valpova naslikavši do 1865. g. portret *grofa Constantina*¹³, oca, i njegovih petoro djece: *Gustava*¹⁴, *Karla Christophora*¹⁵, *Annu Adelu Karolinu*¹⁶, *Rudolfa*¹⁷ i *Alvinu*¹⁸. U privatnom vlasništvu u Osijeku nalaze se mali ovalni portreti nepoznatih supružnika.

Posljednji osječki rad prije Mückeova odlaska u

⁷ Čuva se u Muzeju grada Zagreba inv. br.: MGZ 1508.

⁸ Umro u Osijeku 1901. g.

⁹ Umrla 1917. g. Oba portreta čuvaju se u Galeriji likovnih umjetnosti Osijek pod inv. br.: S-161 i S-162.

¹⁰ Rođen u Osijeku 28. 2. 1824. g., a umro također u Osijeku 5. 1. 1905. g.

¹¹ Rodena 1835. g., a umrla u Osijeku 1891. g. Nakon smrti sestara Mergenthaler u Osijeku, Else i Felicitas, slike je naslijedio brat i odnio ih nakon 1971. g. u Njemačku gdje je živio i umro.

¹² Čuva se u Galeriji likovnih umjetnosti Osijek pod inv. br.: S - 867.

¹³ Bio oženjen Mariannom pl. Hilleprand-Prandau.

¹⁴ Rođen u Bizovcu 17. 4. 1856. g. GLUO inv. br. S-742.

¹⁵ Rođen u Bizovcu 11. 3. 1859. g., a umro u Otzenu 10. 11. 1877. g. GLUO inv. br. S-741.

¹⁶ Rodena 29. 5. 1854. g. u Valpovu. Slika je nastala 1865. g. GLUO inv. br.:

¹⁷ Rođen u Valpovu 13. 9. 1857. g. Portret je nastao 1865. g. GLUO inv. br. S-740.

¹⁸ Umrla u šestoj godini života. Rodena u Bizovcu 5. 5. 1862., a umrla u Osijeku 7.3. 1868. g. Portret je nastao 1865. g. GLUO inv. br. S-739.

¹ Branka Balen: Josip Franjo Mücke 1821. - 1883., HAZU Zavod za znanstveni i umjetnički rad u Osijeku, Galerija likovnih umjetnosti Osijek, Osijek - Zagreb, 2000.

² Čine ga pejzažisti Hugo Conrad Hötendorf / 1807.- 1869. / i Adolf Waldinger / 1843.- 1904. / te portretisti Franjo Pfalz / 1812. - 1863. /, Josip Franjo Mücke / 1821. - 1883. /, Franjo Giffinger / 1826. - ? / i Giovanni Moretti / 1843. - ? /. Ovaj slikarski krug pokriva slikarstvo 19. st. u Osijeku.

³ U samom Osijeku slikar je djelovao od 1861. do 1864.

⁴ Dobio narudžbu za oltarnu palu *Skidanje s križa* u kapeli Žalosne gospe na starom katoličkom groblju u Vukovaru. Danas se slika nalazi u vlasništvu Franjevačkog samostana u Vukovaru.

⁵ Razlog tome je vjerojatno ženidba s Anom Panian kćerkom blagajnika vukovarskog vlastelinstva. Grofovi Eltz su, naime, bili njegovi prvi plemeniti naručitelji.

⁶ Danas u fundusu Galerije likovnih umjetnosti Osijek inv. br.: S-159, i S-160.

Zagreb je portret male *Ane Krežme*¹⁹ u dobi od pet godina, sestre osječkog virtuozna na violini Franje, koji je nastao također 1865. g.

Međutim, u ovom radu zanima nas *Portret barunice Elene Rajačić Brinjske*²⁰ koji se spominje u tekstovima pisanim prije II. svjetskog rata. Nakon tog vremena slici se izgubio trag. Zahvaljujući kolegama iz Muzeja Slavonije portret je slučajno pronađen u privatnom vlasništvu u Osijeku.

ELENA barunica RAJAČIĆ BRINJSKA, 1864.

ulje na platnu, 1085 x 870 mm
sign.d.d.: J. F. Mücke 1864.

Portret mlade barunice Elene je jedan od njegovih najljepših ženskih portreta na kojemu je uspio izraziti tragičnu sudbinu ove žene. Barunica sjedi na stolici (vidljivi naslon ima bogato ukrašen drveni okvir s florealnim rezbarijama dok je središnji dio presvučen crvenim plišom pričvršćenim za podlogu pozlaćenim čavličima) oslonjena lijevom rukom na mali ovalni stolić. Ruka joj je položena preko oveće, crne knjige (Biblija ?) čiji rub drži prstima. Na srednjem prstu iste ruke nosi masivni vjenčani prsten, a oko zgloba kompaktnu zlatnu narukvicu (rajf). Desna ruka položena je u krilo. Prstima drži manju, smeđu knjigu ukrašenih korica. Oko zgloba

ruke nosi dvije masivne narukvice. Odjevena je u raskošnu crnu haljinu s bogato nabranim rukavima. Ovalni izrez oko vrata ukrašen diskretnim volančićima od istog materijala, otkrivajući Eleninu alabasternu put. Oko vrata je crna traka od fine čipke prihvaćena s prednje strane okruglim brošem ukrašenim biserima. Tamno crna, duga kosa počešljana je po modi onoga vremena. Po sredini je razdjeljak od kojega kosa pada valovito s obje strane lica. Na potiljku je spletena u pletenicu koja je zatim kao kruna prebačena preko tjemena. Raskošna vrpca povezana je u kosi na potiljku tako da su krajevi vidljivi s prednje strane. Lice Elene Rajačić vrlo je pravilno, visokog čela, azurno plavih očiju, ravnog, uskog nosa, šiljate brade i usnica koje se pokušavaju smiješiti. Međutim, čitavo lice odaje neizmjernu tugu i melankoliju. Ispod lijepih, tankih, tamnih, u luku povijenih obrva, su oči u kojima je potpuno ugasla bilo kakova radost. Gleda nas prelijepo lice mlade žene koju je shvala neizreciva žalost i tuga. Pozadina slike je tamno maslinasto-zelena sa zastorom uz desni rub skupljenim u gornjem dijelu. Slika je u vrlo bogatom, pozlaćenom okviru širine cca 15 cm. Profiliran je s florealnom trakom u sredini i slobodno stojećim, bogatim, biljnim ukrasima na sva četiri ugla.

Iz biografije barunice Elene Rajačić znamo da je bila supruga Danila baruna Rajačića / Daniel Raiacsich von Brinie / koji je bio vlasnik kuće br. 97 na Glavnom trgu u Donjem gradu²¹. Slika se nalazila prethodno kod, sada već pokojne, gospođe Nade Matić, rođ. Žetić koja je tvrdila da joj je Elena baka te da se zvala Sofija.

Godine 1863. i 1864. bile su vrlo teške za obitelj Rajačić. 24. siječnja 1863. g. pod tragičnim je okolnostima umrla Elena Rajačić²². Obzirom da u Protokolima umrlih stoji da nije ispovijedana i pričešćena te nema podataka o pokopu, za pretpostaviti je da se radi o samoubojstvu²³. U ono vrijeme pa sve do II. svjetskog rata takove osobe nisu imale pravo na pokop unutar groblja, a pogotovo ne sa svećenikom. Tako je grob Elene Rajačić ostao nepoznat. Odmah

²¹ Danas kuća više ne postoji. Na njezinom mjestu je oko 1960. g. sagrađena trokatnica. Postoji podatak iz popisa od 1863. g. da je vlasnik kuće br. 97 bio barun Danilo Rajačić. Koncem 19. st. kuća je bila u vlasništvu Samuela Wolfa adrese Glavni trg 31. / podaci dobiveni od kustosa Muzeja Slavonije u Osijeku Grgura Marka Ivankovića, prof. /.

²² U Protokolu umrlih sveto-uspenske crkve u Oseku od 1. Januara 1861. do 5. Jula 1879., knjiga IX. / Državni arhiv u Osijeku, Matične knjige pravoslavaca, Parohija: Osijek, Donji grad, sign. 628. / na listu 28. pod brojem 9. stoji da je umrla Elena von Rajačić, ženska, supruga Danila von Rajačića barona, rođena u Osijeku sa prebivalištem na kućnom broju 97., nije ispovijedana ni pričešćena zapisao je kapelan Jovan / prezime nečitko /. Knjige su pisane rukom na ćirilici.

²³ Barunica Elena Rajačić umrla je pod tragičnim okolnostima u 20-oj godini života. Otto Schweitzer: *Bildnisse J.F. Mücke* (1819.-1883.) Osječki zbornik br I Hrvatski državni muzej

¹⁹ Čuva se u Muzeju grada Zagreba inv. br.: MGZ 1509.

²⁰ Otto Schweizer: *Bildnisse J. F. Mücke* (1819.-1883.), Osječki zbornik br. I, Osijek, 1942., str. 34.- 37.

slijedeće godine 1864. 11. svibnja umro je u 34-oj godini carsko-kraljevski vojnički kapetan Konstantin barun Rajačić Brinjski²⁴, mlađi brat Danilov, ispovijedan i pričešćen te pokopan 13. svibnja iste godine. Iz toga možemo zaključiti da je umro od posljedica bolesti ili ranjavanja. Za oboje je navedeno da su bili na stanu na kućnom broju 97 u osječkom Donjem gradu. Je li možda postojala romansa između Elene i Konstantina, pa je to bio uzrok njezina tragičnog kraja, ostaje za sada kao pitanje otvoreno.

Činjenica je, međutim, da je slika barunice Elene Rajačić nastala godinu dana nakon njezine smrti. Dakle, Mücke je portret izradio prema fotografiji što u njegovom opusu nije rijedak slučaj. U to vrijeme slikar je već radio u duhu akademskog realizma tako da i taj portret možemo svrstati u tu kategoriju.

Mückeovo portreno slikarstvo prilično varira. U njegovom opusu nalazimo vrlo površno rađene gradan-

ske portrete ali i kvalitetna ostvarenja koja svojom likovnošću možemo svrstati u sam vrh portretne umjetnosti toga vremena²⁵. Portret barunice Elene Rajačić je, svakako, jedan od tih kvalitetnih ostvarenja.

Naš slikar može slobodno podnijeti usporedbu sa Zscheom, koji je umro nešto ranije, 1863. g., dvije godine prije dolaska Mückea u Zagreb 1865. g. Doduše, Zsche je mlađi od Mückea šest godina, ali su se obojica školovala na bečkoj Akademiji i obojica su za profesora imala Leopolda Kupelwiesera. Dakle, obojica su se napajala na istim izvorima i razvijala pod utjecajima ideja nazarenstva, koje je slijedio Kupelwieser, kao i predvodnik bečkih nazarenaca Joseph Führich.

Možemo zaključiti da je dobro što se ušlo u trag portreta barunice Elene Rajačić, obzirom na njegovu kvalitetu, a i zaokruživanje opusa slikara Josipa Franje Mückea.

²⁴ Pokopan na groblju u Donjem gradu. *Esseker Lokalblatt und Landbote*, 1864., 26. V., br. 42. U listopadu, 19-og, 1923. g. prenešene su mu kosti u Srijemske Karlovce *da se u porodičnoj grobnici sahrane* kako je u knjizi umrlih zapisao osječki donjogradski paroh Gvozdanović. Konstantin Rajačić rođen je u Osijeku. Josif Rajačić / Lučani, Brinje 20.7. 1785. - Srijemski Karlovci 1. 12. 1861. / umro je kao patrijarh / proglašen patrijarhom na Majskoj skupštini 1848. / Bio je stric braće Danila i Konstantina Rajačića. Stoga danas grobnica Rajačić na groblju osječkog Donjeg grada više ne postoji.

²⁵ Npr.: *Portret Sofije grofice Schönborn-Wiesentheid, rod. grofice Eltz, s psićem*, 1858., ulje na platnu, 725 x 605 mm, inv. br. S - 53, koja je konfiskacijom iz dvorca Eltz u Vukovaru 1948. g. došla u fond Muzeja Slavonije, a potom, nakon osnivanja Galerije likovnih umjetnosti Osijek, 1954. g., u njezin fond.

JOSIP FRANJO MÜCKE : THE PORTRAIT OF THE BARONESS ELENA RAJAČIĆ

SUMMARY

After the retrospective of Josip Franjo Mücke in the Gallery of Fine Arts in Osijek in 2000, a portrait of baroness Elena Rajačić was found in the private collection in Osijek. The portrait had been well-known before the Second World War and it had been written about in the Osijek anthology no. 1. Afterwards it was lost without trace until 2003 when the colleagues in the Museum of Slavonia found it by chance.

The portrait of baroness Elena Rajačić had been painted during J.F. Mücke's stay in Osijek in 1864, a year after her tragic death. It is a large size painting

(1085x870mm), signed and furnished with a rich frame, painted in the spirit of academic realism, probably according to a photograph.

It is one of many portraits that the painter had made during his lifetime. As his portraits vary in quality, we can affirm that the portrait of baroness Elena Rajačić belongs to his most distinctive portrait achievements.

It was of great importance that the portrait was traced again if we consider not only the quality but also the completion of Josip Franjo Mücke's work.